УДК 330.322.1

Т. В. Майорова
канд. екон. наук, доцент,
завідувач кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

В статье рассматриваются вопросы формирования и использования инвестиционных ресурсов отечественными предприятиями, проведен анализ динамики структуры источников финансирования капитальных вложений и определены проблемы формирования инвестиционных ресурсов в условиях кризиса.

The article deals with the questions of generation and use of investment resources by domestic enterprises, dynamics of the structure of capital investment funding sources is analyzed and the problems of investment resources generation under crisis conditions are defined.

У статті розглядаються питання формування та використання інвестиційних ресурсів вітчизняними підприємствами, проаналізовано динаміку структури джерел фінансування капітальних інвестицій та визначено проблеми формування інвестиційних ресурсів в умовах кризи.

Ключевые слова: *инвестиция, инвестиционные ресурсы, источники финансирования капитальных инвестиций, иностранные инвестиции.*

Key words: *investment, investment resources, capital investment funding sources, foreign investment.*

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційні ресурси, джерела фінансування капітальних інвестицій, іноземні інвестиції.*

Реалізація інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання характеризується головним чином розширеним відтворенням основних фондів, що потребує належного ресурсного забезпечення, тобто формування необхідних інвестиційних ресурсів. Цей процес передбачає відокремлення значної частини сукупного суспільного продукту від особистого та поточного виробничого споживання. Крім того, інвестиційні ресурси, спрямовані на ці цілі, вилучаються з процесу розширеного відтворення на період до введення в дію основних фондів. У майбутньому вони поступово відшкодовуються інвестору у процесі експлуатації об'єктів, випуску та реалізації виробленої продукції.

Обмеження власних засобів, наявність інфляційних процесів, високі процентні ставки банківських кредитів, що в основному перевищують рентабельність виробничої діяльності, потребують теоретичного обґрунтування та можливості практичного застосування в умовах кризи. Саме тому, дослідження особливостей фор-

© Т. В. Майорова, 2010

мування інвестиційних ресурсів вітчизняними підприємствами в кризових умовах, є сьогодні надзвичайно актуальними.

Питання формування та використання інвестиційних ресурсів, їх оптимального використання та впливу на економічне зростання вельми активно досліджуються в економічній літературі. Проблемами теоретичних та практичних аспектів формування та використання інвестиційних ресурсів займалися як вітчизняні вчені-економісти: І. Бондар [1], Л. Борщ [2], К. Паливода [3], А. Пересада [4], С. Соколов [5] та ін., а також іноземні — В. Бочаров [6], Л. Крувшиць [7], В. Москвін [8] та ін.

Метою статті є дослідження структури та проблем формування вітчизняними підприємствами інвестиційних ресурсів в Україні.

Внутрішні негаразди у фінансово-кредитній та соціальній сфері, а також політична нестабільність протягом останніх років призвели до негативних наслідків в економіці. Як видно з табл. 1, починаючи із 2007 р. спостерігається суттєве зниження основних макроекономічних показників розвитку промисловості. Так, індекс промислового виробництва скоротився із 111,3 % у 2007 р. до 78,1 % у 2009 р., а реальний приріст роздрібного товарообороту ще більше — з 128,4 % до 83,4 % відповідно.

Таблиця 1

ДИНАМІКА ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ У 2007—2009 рр.

Показник	2007	2008	2009*
Індекс промислового виробництва, % *(січень-грудень до січня-грудня попереднього року)*	111,3	107,3	78,1
Реальний приріст/зниження роздрібного товарообороту, % *(січень-грудень до січня-грудня попереднього року)*	128,4	126,6	83,4
Індекс цін виробників промислової продукції, % *(січень-грудень)*	109,8	124,2	106,5
Індекс споживчих цін, % *(січень-грудень)*	111,6	116,6	112,3
Інвестиції в основний капітал, % *(січень-вересень до січня-вересня)*	132,2	108,2	56,3
Інвестиції в основний капітал, % до ВВП *(січень — грудень)*	26,4	24,5	н/д**
** попередні дані* *** немає даних*			

Джерело: складено автором самостійно за даними [9].

На нашу думку, така ситуація склалась виключно через суттєве зниження темпів інвестиційних вкладень в основний капітал (рис. 1). Так, у порівнянні з першим кварталом 2007 р., де приріст інвестицій в основний капітал становив 132,2 %, то на кінець вересня 2009 р., приріст — лише 56,3 %.

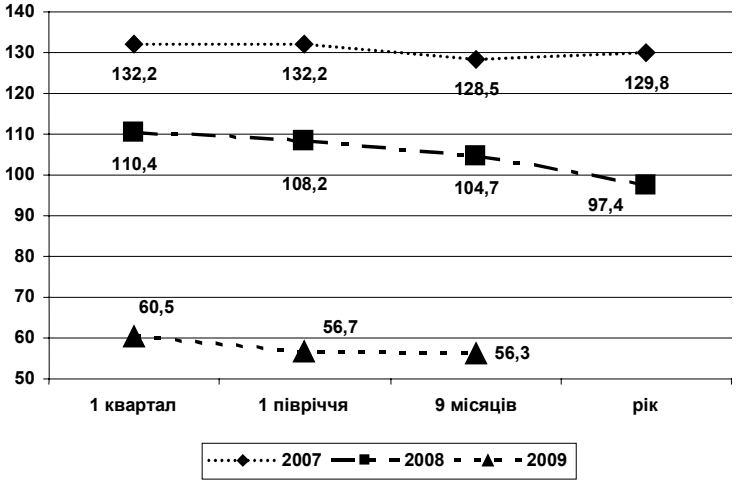

Джерело: складено автором самостійно за даними [10].

Рис. 1. Темпи зростання (зниження) інвестицій в основний капітал (у відсотках до відповідного періоду попереднього року)

Активізація інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання напряму пов'язана із їх інвестиційними можливостями — інвестиційними ресурсами.

Під ***інвестиційними ресурсами***, ми вважаємо фінансові, матеріальні та нематеріальні ресурси, що залучаються для здійснення вкладень в об'єкти інвестування [11, с. 361].

Джерелом розширеного відтворення є накопичення, тобто частина національного доходу, спрямована на технічний розвиток виробництва, утворення резервів і розширення основних фондів. У натурально-речовій формі накопичення складається з приросту основних фондів виробничого та невиробничого призначення, матеріальних засобів та резервів. Грошовим джерелом накопичення є частина національного доходу, що виступає при первин-

ному розподілі у формі чистого прибутку (форми реалізації додаткового продукту, який утворюється у сфері матеріального відтворення): прибутку, додатку на додану вартість, чистого прибутку агропромислових господарств та інших накопичень підприємств.

Необхідно зауважити, що досить часто допускається ототожнення джерел відтворення основних фондів із джерелами фінансування капітальних вкладень, проте їх економічна сутність є різною. Джерела відтворення формуються значно раніше за джерела фінансування капітальних вкладень, виступаючи у формі фонду відшкодування валового національного продукту та накопичуваної частини національного доходу, являючи собою первинні доходи суспільства. У процесі їх перерозподілу утворюються вторинні доходи, певна частина яких набирає форми джерел фінансування капітальних вкладень.

Наведена схема на рис. 2 порядку формування інвестиційних ресурсів на підприємстві зображає лише створення національних інвестиційних ресурсів і не враховує таке джерело, як іноземний капітал. З іншого боку, необхідно врахувати, що певна частина національних інвестиційних ресурсів вкладається за кордон, тобто відбувається відтік капіталу з країни.

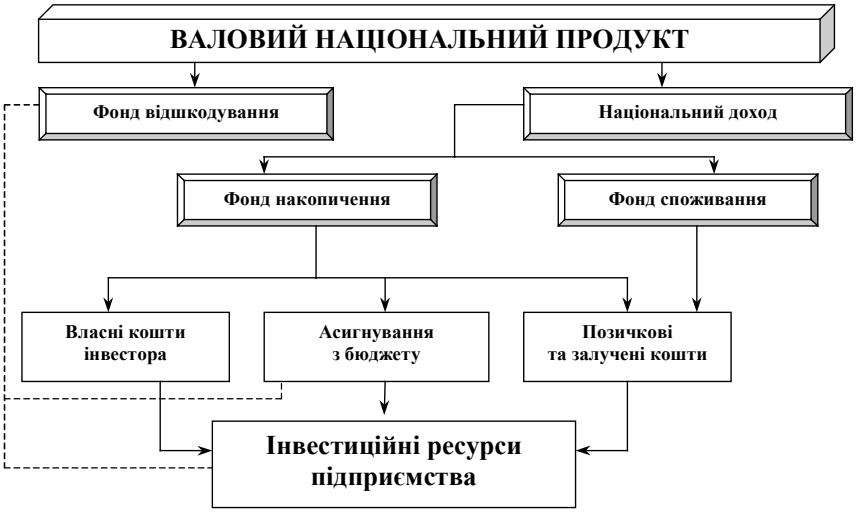

Джерело: складено автором самостійно.

Рис. 2. Порядок формування національних інвестиційних ресурсів

У зв'язку з цим, формування інвестиційних ресурсів країни можна представити наступним чином: ***Національні інвестиційні ресурси + Іноземні інвестиційні ресурси — Відтік капіталу за кордон = Національні інвестиційні ресурси + Сальдо міжнародного руху капіталу.***

Усі інвестиційні ресурси (національні та іноземні) прямо чи опосередковано залучаються підприємством на ринку капіталу, що інвестується.

Схематично процес формування на підприємстві інвестиційних ресурсів через ринок інвестиційного капіталу можна представити таким чином, що національні та іноземні кошти фізичних, юридичних осіб та держави можуть потрапити до підприємства двома шляхами: безпосередньо, або через фінансово-кредитну сферу (рис. 3).

У першому випадку це може відбуватися шляхом:

1) купівлі власниками заощаджень цінних паперів підприємств на первинному ринку;

2) надання державою підприємству дотацій, субсидій, пільгових кредитів тощо;

3) внесення національними та іноземними інвесторами коштів у статутний фонд підприємства на умовах участі у капіталі;

4) об'єднання капіталів підприємств.

Джерело: складено автором самостійно

Рис. 3. Формування інвестиційних ресурсів підприємства через інвестиційний ринок

Другий, основний потік заощаджень потрапляє спочатку до посередників і набуває форми депозитів комерційних банків, внесків у пенсійні та інвестиційні фонди або у страхові компанії. Посередники, акумулюючи кошти населення та інших економічних суб'єктів, зобов'язані реінвестувати довірені їм заощадження з прибутком до моменту їх повернення власнику, тому вони виходять на інвестиційний ринок як інституційні інвестори та кредитори.

Таким чином, ресурси, залучені підприємством на інвестиційному ринку, додаються до тих, що підприємство має у своєму розпорядженні, й утворюють його сукупні інвестиційні ресурси. Велика тривалість інвестиційного циклу та висока вартість інвестиційних об'єктів вимагають виділення спеціальних матеріальних та нематеріальних ресурсів, економічний оборот яких опосередковується через грошові кошти, у процесі використання, яких реалізується значна частка накопиченого національного доходу та фонду відшкодування, спожитих у процесі відтворення основних фондів з метою накопичення.

Як свідчать дані Державного комітету статистики України, табл. 2, головним джерелом фінансування капітальних вкладень, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, причому їх питома вага у структурі джерел починаючи з 2005 року постійно збільшується, і за попередніми даними у 2009 р. становить 67 %, що на 8,8 % більше, ніж у попередньому році.

Таблиця 2

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСУВАННЯ, НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ, %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Всього, у т.ч. за рахунок	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
коштів державного бюджету	10,5	5,5	5,5	5,6	6,5	4,3
коштів місцевих бюджетів	4,7	4,2	4,3	3,9	4,5	2,6
власних коштів підприємств та організацій	61,7	57,4	57,8	56,5	59,8	67,0

Закінчення табл. 2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
коштів іноземних інвесторів	3,6	5,0	3,7	3,5	3,4	3,9
коштів інвестиційних фондів	…	…	5,6	5,2	1,5	1,7
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	3,4	3,3	4,1	4,5	3,4	5,9
кредитів банків та інших позик	7,6	14,8	15,5	16,6	14,3	13,0
інших джерел фінансування	8,5	9,8	3,5	4,2	6,6	1,6
* *Попередні дані*						

Джерело: складено автором за даними [10].

У 2009 р. скоротилися інвестиційні видатки державного та місцевого бюджетів, якщо з 2005 до 2008 року спостерігався ріст державних інвестицій, то у 2009 р. вони скоротилися на 2,2 %. Аналогічно і кошти місцевих бюджетів, які скоротилися у 2009 р. по відношенню до 2008 р. на 1,9 %.

Суттєво зменшилась частка коштів інвестиційних фондів з 5,2 % у 2007 р. до 1,5 % та 1,7 % відповідно у 2008 та 2009 роках.

Якщо до 2007 року, ми спостерігаємо збільшення кредитів на фінансування капітальних вкладень, то на кінець 2009 р. їх частка скоротилася на 3,6 % і склала 13 %.

Найбільший приріст у структурі джерел є у коштів населення на індивідуальне житлове будівництво з 3,4 % у 2008 р. до 5,9 %, відповідно у 2009 р.

Майже не змінною за 4 роки є ситуація з іноземними інвестиціями, вони у структурі джерел становлять від 3,7 % у 2006 р. до 3,9 % у 2009 р.

Негативна тенденція формування інвестиційних ресурсів, на нашу думку, буде продовжуватися і у наступні роки. Підтвердженням цього є дані табл. 3, де ми проаналізували фінансові результати вітчизняних підприємств. Як бачимо, на кінець вересня 2009 року фінансовий результат діяльності підприємств від'ємний, і становить (– 3092,5) млн грн.

Таблиця 3

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ (НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ, млн грн)

Роки	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		У % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	У % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2005	64370,8	65,8	89165,1	34,2	24794,3
2006	76253,4	66,5	110648,6	33,5	34395,2
2007	135897,9	67,5	182994,4	32,5	47096,5
2008	57910,2	66,1	140934,2	33,9	83024,0
2009 січень	4738,5	57,0	13413,6	43,0	8675,1
вересень	– 3092,5	54,7	76324,6	45,3	79417,1
грудень	– 31589,9	58,7	99003,7	41,3	130593,6

Джерело: складено автором самостійно за даними [11].

Різке погіршення фінансового стану підприємств почалося у 2008 році, коли у порівнянні з 2007 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування скоротився у 2,35 разу, і склав лише 57910,2 млн грн.

У 2009 р., починаючи із другого кварталу, діяльність підприємств є збитковою. Причому сума збитків зросла з 83024,0 млн грн на початок року і до 130593,6 млн грн.

Ми вважаємо, що таке суттєве погіршення фінансового стану підприємств унеможливлює у майбутньому акумулювати підприємствам ресурси для майбутніх інвестицій, бо:

1. чистий прибуток, як основне джерело фінансування інвестицій відсутній;
2. банки не будуть надавати кредити збитковим підприємствам;
3. акції та облігації збиткових підприємств не є привабливими для нових інвесторів;

4. збитковість підприємств унеможливлює залучення іноземних інвестицій;

5. державні асигнування на фінансування інвестиційних проектів надаються виключно рентабельним підприємствам.

Підсумовуючи вище зазначене, можемо зробити висновок, що починаючи з 2007 року намітилися негативні тенденції в економічному розвитку країни. Зниження обсягів промислового виробництва та роздрібного товарообігу напряму вплинули на фінансовий стан підприємств, а отже їх інвестиційну спроможність.

Для виходу із кризи, а це можливо виключно через збільшення інвестиційних вкладень в економіку, необхідно на нашу думку, створити сприятливі умови для вітчизняних підприємств

Насамперед, необхідно розробити та прийняти нову Програму розвитку інвестиційної діяльності в Україні, яка б враховувала стан та особливості розвитку вітчизняної економіки, особливо в умовах глобальної фінансової кризи.

Необхідно поліпшити умови підприємництва для залучення приватних інвестицій і посилення конкуренції на внутрішньому ринку, в тому числі шляхом зниження субсидій державним підприємствам та забезпечення рівних умов для всіх учасників.

Поліпшення інвестиційного клімату України потребує вдосконалення правової бази через прийняття пакету законів України, що регулюють систему прав власності та її гарантії іноземному та вітчизняному інвестору; забезпечують гарантії компенсації у разі націоналізації та реквізиції майна іноземного інвестора; визначають законодавчі основи створення передумов для легалізації повернення вітчизняного капіталу з-за кордону.

Україна має ліпше впроваджувати нові технології, виховувати кадри та створювати належне інституційне середовище для того, щоб сприяти інноваціям, розвивати рівень технологічної пристосованості і таким чином орієнтувати своє виробництво на товари з більшою доданою вартістю.

Потрібно далі поглиблювати фінансові ринки та удосконалювати їх регулювання, щоб стримувати ризики фінансових ринків.

Україні потрібно усунути транскордонні перепони, які ускладнюють транзит і торгівлю, щоб повною мірою отримувати економічний ефект від нещодавнього прогресу на терені лібералізації торгівлі та перспективи близького вступу до СОТ .

Україна має підвищити енергетичну ефективність своєї економіки і у такий спосіб послабити вразливість від наступних підвищень

цін на імпорт, вона має також модернізувати сам енергетичний сектор і зробити його більш ефективним і конкурентоспроможним.

Враховуючи вище зазначене, державна політика України щодо інвестиційної діяльності іноземних фірм повинна мати комплексний характер і враховувати багато аспектів, що формують бізнес-середовище діяльності таких компаній. Зокрема, вона повинна чітко визначати галузеві механізми регулювання операцій іноземних фірм у стратегічно важливих галузях.

Таким чином, створення сприятливого інвестиційного клімату залежить від ефективності застосування різних інструментів залучення інвестицій в економіку України, у тому числі, через:

- ✓ стабільність національної валюти та оздоровлення фінансово-банківської сфери;
- ✓ впровадження механізмів розвитку державно-приватного партнерства для реалізації суспільно значимих інвестиційних проектів в широкій сфері діяльності;
- ✓ стабільність законодавчої системи та передбачуваність регулятивних заходів;
- ✓ прискорення ринкової трансформації економіки, подальше здійснення економічних реформ;
- ✓ концентрації наявних ресурсів у пріоритетних галузях економіки з наступною їх трансформацією в інвестиції;
- ✓ зменшення рівня бюрократизації, боротьба з корупцією, дерегуляція підприємницької діяльності;
- ✓ залучення інвесторів на умовах укладання угод про розподіл продукції, розвиток концесійної діяльності, створення індустріальних (промислових) парків тощо.

Література

1. *Бондар М. І.* Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: [монографія] / М. Бондар. — К.: КНЕУ, 2008. — 256 с.

2. *Борщ Л. М.* Інвестиції в Україні: стан проблеми та перспективи: [монографія] / Л. Борщ. — К.: Знання, КОО, 2003.

3. *Паливода К. В*. Капітальні інвестиції (на прикладі житлового будівництва в Україні): [монографія] / К. Паливода. — К.: Знання, 2009. — 711 с.

4. *Пересада А. А*. Управління інвестиційним процесом : [монографія] / А. Пересада. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.

5. *Соколов С. А*. Формування та підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів підприємств (на матеріалах підприємств

чорної металургії України): Дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2002. — 179 с.

6. *Бочаров В. В., Леонтьев В. Е.* Корпоративные финансы: Управление капиталом. Планирование инвестиций. Бюджетирование. — СПб.: Питер, 2004. — 544 с.

7. *Крувшиц Л.* Финансирование и инвестиции. Неоклассические основы теории финансов. / Пер. с нем. под общей ред. В. В. Ковалева и З. А. Сабова. — СПб.: Питер, 2000. — 400 с.

8. *Москвин В. А.* Кредитование инвестиционых проектов: Рекомендации для предприятий и коммерческих банков. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 240 с.

9. Основні показники соціально-економічного розвитку України за 2009 р. / Статистична інформація Державного комітету статистики України / [Електронний ресурс]. — Доступно з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Капітальні інвестиції за січень-вересень 2009 р. / Експрес-випуск Державного комітету статистики України № 239 від 16.11.2009 р. [Електронний ресурс]. — Доступно з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. *Майорова Т. В.* Інвестиційна діяльність: [підручник] / Т. В. Майорова. — К.: Центр учбової літератури. 2009. — 472 с.

12. Фінансові результати діяльності підприємств України / Статистична інформація Державного комітету статистики України / [Електронний ресурс]. — Доступно з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 18.01. 2010 р.

УДК 336.71

О. В. Неізвестна
старший викладач кафедри банківської справи,
КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ БАНКУ

Статья посвящена вопросам стратегического планирования в банковской практике. Изложены теоретические подходы к формированию информационного обеспечения системы стратегического планирования банка. Рассмотрена система внешних и внутренних источников информации, которая обусловила информационные потоки системы стратегического планирования в банках Украины.

The article is connected with the problems of strategic planning in the banking practice. Theoretical approaches to the formation of bank strategic planning system of research and information support is laid

© О. В. Неізвестна, 2010